

USTEAK, USTEL!

**Argitu ditzagun zalantzak:
Immigrazioari eta hiritartasun-ereduei
buruzko diskurtsoak**

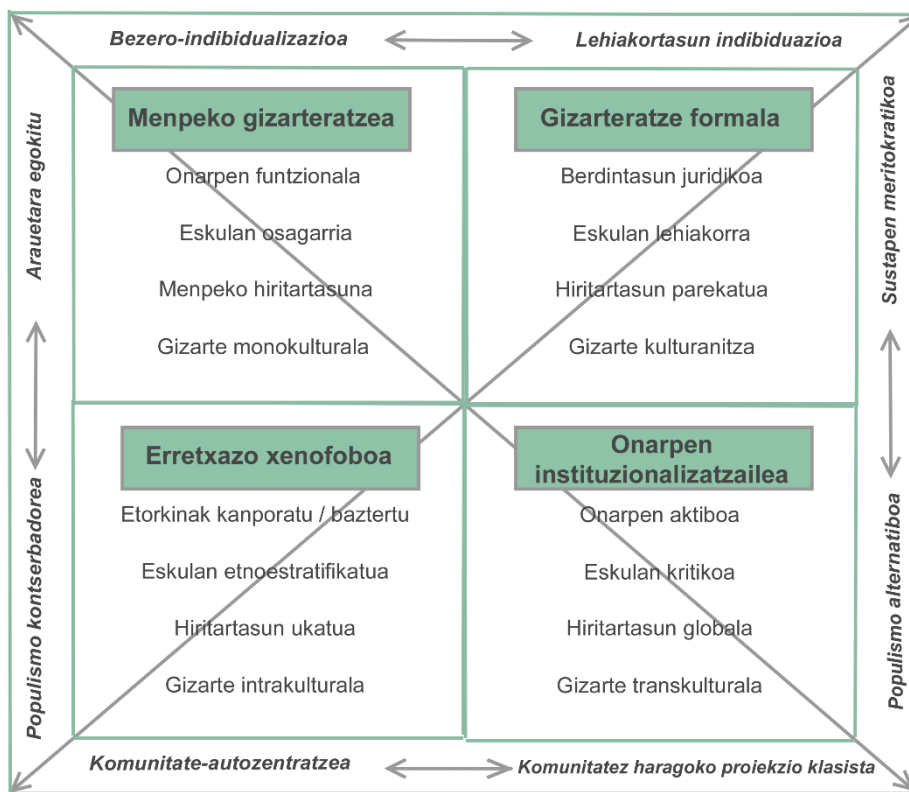
IOÉ kolektiboa

Testu hau IOE kolektiboaren eskuzabaltasunari esker argitaratzen dugu. Adituz osatutako ikerketa-talde bat da IOE kolektiboa, eta immigrazioa, pobrezia, despaketotasunak eta beste hainbat gai ikertzen ditu. Diskurtsoen eta kontakizunaren alboko materialen ekarpena egiten du, eta horien gainean oinarrituta aztertzen ditugu migrazioa eta gizarte hartzailean duen egokitzapena, eta horien inguruko integrazio eta herritartasunaren formatuak ere bai.

Ondoren eskaintzen dugu immigrazioaren aurrean biztanleria espainiarrak dituen oinarritzko jarrerren tipologia bat, hainbat ikerlan berritan egindako analisi kualitatibotik abiatuta.

Koadroaren edukia azaldu aurretik, hona hemen lau jarrerren ezaugarri nagusiak laburbilduta:

1. irudia. Immigrazioaren inguruko oinarritzko jarrerak eta haietatik ondorioztatzen diren herritartasun-ereduak

(IOE Kolektiboak eta Alfonso Ortik egina)

1. **Arbuio xenofoboa:** jarrera hori inspiratzen duen printzipioa *legitimitasun etnonazionalista* da, eta

bertako kultura partekatzen ez duten pertsonetiko mesfidantza handi batetik sortzen da. Kasu honetan,

bertako kultura Espainiako nazioarekin, eta haren historia eta balio propioekin identifikatzen da. Horren ondorioa da kanpotik datozen pertsonetik beldurra edo xenofobia, bertako nortasuna eta ohiturak arriskuan jar ditzaketelakoan, batez ere asko badira eta kontroletik kanpo badaude. Kasurik muturrekoenetan, erreakziozko jarrera hori agertzen da kanpoko herritarren aurkako arbuio bortitz batean (jazarpena eta herrialdetik kanporatzeko eskaera, mugak erabat ixtea: “harrapatu eta etxera bueltan bidali!”) eta, kasurik samurrenetan, espazio berezietan eta lan-eremu berezietan sartzeko eskatzen da (apartheid). Etorkinen jatorrizko legitimotasunik ezak justifikatzen du mentalitate hori duten enplegu-emaileek pertsona horiek “ad libitum” esplotatzea, nahierara, Espainiako laneko legedia kontuan hartu gabe (“hor konpon!”).

2. Mendetasunezko txertaketa: horren muin ideologikoa *estatu-nazioaren lehentasuna* da, hau da, bertakoen lehentasunaren printzipioa defendatzea atzerritarren gainetik. Estatuaren legearen nagusitasunak kulturaren eta portaeraren irizpideak ezartzen ditu, eta horiek guztientzat dira, etorkinak barne (“bat egin edo ospa egitea daukate!”). Gainera, Espainiako estatuaren eta bertako herritar *nazionalen* interesak *atzerritarren* interesen gainetik daude, izan ere, hemengo beharren arabera etorri behar dute, eta bigarren mailako posizioa edo leku osagarria bete behar dute, beren egoitza-estatutuan (“lehenik espainiarrak”). Lanaren arloan, espainiarrek berariaz gordetzen dizkieten lanpostuak onartu behar dituzte, hau da, gehienetan, estimu gutxienean duten lanak, eta okerren ordaintzen direnak (*ekonomia osagarria*). Bai kasu honetan, bai lehenagokoan ere, ezin da berez esan etorkinen integrazioari dagoenik; gehienez ere, bigarren mailako edo mendeko herritartasuna lortzen da.

3. Integrazio formal: jarrera honen muin ideologikoa *estatu liberal-demokratikoaren legitimotasuna* da; herritar guztien parekotasun juridikoa defendatzen du, bertakoak izan nahiz atzerritarrak izan, bizitzan aurrera egiteko beren merituen arabera (“ez dago lehen mailako eta bigarren mailako jenderik”). Kultura anitzeko gizartea da *Espainia pluralaren* adierazpen-forma berria, haren baitan badirela, zenbait nazionalitate autonomiko ez ezik, askotariko kultura, erlijio eta bestelako adierazpideak dituzten etorkintalde ugari ere. Lan-arloari dagokionez, gogora ekartzen da Espainiako ekonomiaren garapenak asko zor diola etorkinen ekarpenari, eta eskubidea dutela berdintasunez lehiatzeko espainiarrekin (lehia-ekonomia). Kasu honetan, etorkinak espainiarren gizarteko “status quo”an integratzen direla esan daiteke. Nazioarteko migrazioen mekanismoak eskulanaren mundu mailako merkatuak orekatzen laguntzen du, globalizazio-prozesuaren testuinguruan. Estatuak fluxuen kontrol arrazionala ziurtatu behar

dute (“gainezka egin gabe”), lan-merkatuak aukeren berdintasuna babestu, eta etnia-arteke espazio komunetan bizikidetzat sustatu (pluraltasun liberal kosmopolita).

4. Hiritartasun eratzailea: kasu honetan, printzipio legitimatzailea honako hau da: *komunitate etniko-kultural guztiek, gizarteko subjektu eragile aktibo izanik, duten ahalmena aitortzea*. Nazioarteko migrazioak globalizazio ekonomikoaren prozesuak berezkoak dituen desperekotasunen ondorio direla interpretatzen da, neurri batean lagungarriak izan daitezkeenak, eraikitze dagoen eta beharrezko den oreka positibo berri bat lortzeko. Estatu zentralizatu baten mendekotasunaren aurrean, demokrazia parte-hartzailea defendatzen da (multzotasun proiektiboa), barne direla Espainian dauden kultura eta gutxiengo nazional guztiak (“elkar ulertu eta elkarrekin bizi”). Desparekotasun ekonomikoaren eta lan-merkatuaren prekarizazioaren arazoaren aurrean, kritikatu egiten dira agintari politikoak eta enpresaburuak, “immigrazioa ustiatu eta probetxua ateratzen baitute”. Proposamen nagusiaren funtsa da indibidualtasunetik (“nork bereari heldu”) kulturarteko biztanleria aktibo eta proiektibo batera igarotzea (“demokrazia bizitzeko egitea gauzak”).

11.2 koadroari erreparatzen badiogu, geziek indar-eremu bat marrazten dute, deskribatutako lau diskurtso horiek polarizatzen dutenak. Beheko posizioek komunean dute *multzotasuna* azpimarratzea, eta goikoek, berriz, *banakotasuna*; ezkerreko bi posizioak *autozentratuak* dira kulturaren ikuspegitik (apartheid ala asimilazioa), eta eskuinekoak *irekiak* (kulturantzak edo kulturartekoak).

Jarrera multzo-zaleetan (beheko biak), arbuio xenofoboa *endogamoa* da (“kulturak asimilaezinak dira”) eta herritartasun eratzailearen ustez, berriz, *multzoa indartu eta aberasten da aniztasunarekin eta kultura-trukearekin*; norbanakoan zentratzen diren jarreretan, etorkinek mendeko herritartasuna izan behar dutela defendatzen dutenek beren estatu-nazioaren ordena eta legeak aldarrikatzen dituzte (horregatik dira *kultura bakarrekoak*), eta integrazio formal defendatzen dutenek, berriz, herritarren eta kulturen autonomia defendatzen dute Estatuaren aurrean (*kulturantzak*).

Alderik handiena koadroaren muturretako jarreretan gertatzen da (arbuio xenofoboa/integrazio formal; mendeko txertaketa/herritartasun eratzailea), puntu guztietan elkarren aurkakoak baitira, ondorioz oso zaila da horiek batera ekartzeta.

Deskribatutako lau jarrera horiek, eta jakina, beren artean izaten diren nahasketak eta itunak, Espainiako gaur egungo gizartean ageri dira, baina ez dute pisu berdina. Indarrak edo nagusitasunik eskasena arbuio xenofoboak eta herritartasun eratzaileak dute:

Garapen eskasenerako herrietako etorkinekiko (latinoak, afrikarrak, asiarrak) bertakoek duten *xenofobiak* XVI.-XIX. mendeen arteko kolonietako garai luzea ekartzen du gogora, europarrek indiarren, beltzen eta kolonizatutako gainerako herrien gainera zeudela uste zutenekoa¹, naturaren lege ezagutzea ere. Horrek, lehenik eta behin, justifikazio arrazista betea (biologikoa) izan zuen, eta ondoren kulturala. Hala ere, gaurko Espainian gauzak aldatu egin dira eta arrazakeriak dagoeneko ezin du justifikaziorik bilatu arlo biologikoan edo mendekotasun kolonialean; horregatik, jarrera xenofoboa apenas agertzen den argi eta garbi, eta hori gertatzen denean, gainerako jarrerak gutxiesten dute, arrazista eta atzerakoia izatea egotzita. Arruntena da segregazioaren diskurtsoa defentsaren aitzakian jartzea edo politikoki zuzenagoak diren beste jarrera batzuen atzean ezkatututa jardutea.

Herritartasun eratzaileari dagokionez, berriz, aldiari behin indarrez agertzen da, beste diskurtsoei aurre eginez, batez ere orain nagusi den eredu politiko eta ekonomikoari kritika egiten dionean. Esate baterako, horra hor globalizazioaren aurkakoaren mugimendua. Perspektiba utopiko bat du, erabat baketutako mundu baten aurrerapen irudimentsu moduko bat, beharbada etorkizunean errealtatea izango dena; ez du oraindik baldintza egokirik aurkitzen, baina epe luzean ekintzen norabidea une honetatik orientatzen hasteko aukera badu.

Gaur egungo Espainian indarrak handiena duten jarrerak, komunikabideetan eta eztabaida publikoan maizenik agertzen direnak, etorkinen kolektiboan mendetasunezko txertaketa (osagarria) eta integrazio formalak (lehiakorra) dira: *Mendetasunezko txertaketa* defendatzen dutenen ustez, Estatuak oroz gain hemengo eskubideak eta beharrak babestu behar ditu, atzeritarrei dagokielerik mendetasunezko kokapena, edo osagarria. Bertakoen ikuspegitik, bertako *nazionalak* babesteko diskurtso protekzionista da, gehiago agertzen dena gizartearen sektore xehe eta prekarioetan, instituzio publikoan babes falta sumatzen baitute, beren konfiantza instituzio horietan jarri ondoren (“zuri dohakabearen” diskurtsoa, Wieviorkaren hitzetan²). Etorkinen

¹ “Arrazak berez duen esanahi minimoa ez da biologikoa, naturalizatutako talde-harremanei dagokiena baizik. Arrazak balio du haren izenean identifikatutako taldeak naturalizatzeko. Munduan egoteko moduak eta haien adierazpideak diren instituzioak forma natural gisa artikulatzen direnean, arrazak desberdintasunaren ordena ezartzen eta arrazionalizatzen du, naturaren lege gisa” GOLDBERG, D.T., “The Semantics of Race”, *Ethnic and Racial Studies*, 14, 4, 1992. Martínez Veiga, U.-k aipatua, “Raza y racismo. Aclaraciones conceptuales”, *in* OFRIM Suplementos, 2001eko abendua, 100. or.

² “Zuri dohakabeek” ez dute modernitatearen errefusatzeko; beren lekua aldarrikatzen dute han, beren estatusa atzerriko etorkinek mehatxatzen dutela ikusten baitute. Ikus Wieviorka, M. (Zuz.), *Racisme et modernité*, La Découverte, Paris, 1993.

ikuspegitik, pertenezia nazionala herritartasunarekin identifikatzeak gutxiagotasun jarrera etsia hartzea eramaten ditu, espainiarren aldean: “hemen bizi nahi badugu, egokitu eta irentsi, beste aukerarik ez dugu”.

Etorkinen *integratio formalaren* defendatzaileek, berriz, norbanakoaren autonomia defendatzen dute, bazterketarik gabe (indibidualizazio meritokratikoa). Era askotako kulturak daude eta begirunez hartu behar dira, pertsonen askatasunaren eskubidea direlako (“Espainia ez da munduaren zilborra”). Ezaugarri horiek kontuan hartuta, klase ertain altuek (buruzagiak, arlo publiko edo pribatuko profesional kualifikatuak, enpresaburu handi eta ertainak, etab.) dira jarrera ideologiko horiek gehien defendatzen dituztenak.

Espainiako bizikidetzaren etorkizuneko agertokiak, eta modu espezifikoan etorkinak kokatzeko moduak, estu lotuta egongo dira deskribatutako jarreraren bilakaerarekin. Gaur egungo egoeran, badirudi jarrera nahiko zentratu bat nagusitu daitekeela, nolabaiteko aliantza batean lotuta etorkinen *mendetasunezko txertaketa* (indibidualizazio arautua, nazionalen lehentasunaren printzipiotik) eta *integratio formalak* (indibidualizazio meritokratikoa, herritar guztien berdintasun juridikoaren printzipiotik). Bi kasuetan ere, norbanakoa ageri da multzoaren gainera, haren mamitzen delarik pertsonak gizartearen kokatzeko ekintza.

Etorkinen arbuio xenofoboa, haiek kanporatu edo getoetan sartu behar direla aldarrikatzen duena, indar gehiagoz edo gutxiagoz defendatzen dute gizartearen hainbat sektorek, eta arazo larriak eragin ditzake jarrera horrek etorkinen kolektiboan, baina ez dirudi plano kolektiboan nagusitzeko adinako indarrak lortuko duenik. Era berean, komunitarismo eratzailea ere, komunitate eta gutxiengo etniko-kultural guztien onarpen aktiboaren aldekoa izanik, ez da iristen gizartearen nagusitzeko behar adinako indarra biltzera, baina eragin garrantzitsua eta oso positiboa izan dezake, kulturarteko Espainia batean etorkinak eskubide osoko herritar gisa modu aktiboan integratzea espero dutenentzat. Azken finean, etorkinei buruzko iritziak, neurri handi batean, oso lotuta daude Espainiaren gaur egungo bilakaera ikusteko moduarekin —eta bertan atzeritarrek betetzen duten lekuarekin—, eta horrek lotura estua du pertsonen posizio sozioekonomikoarekin. Oro har, herritar gehienek onartzen dute Espainiako gizartea irekia eta tolerantia izan dela azken urteetan, baina aldi berean, desberdintasun eta tentsio handiak izan direla, hazkunde azkarreko prozesu baten ondorioz, eta bitarte horretan iritsi eta kokatu dira atzerriko etorkin asko.

Espainiako gizartearen bilakaera horren gaineko kosmobisioak, hala ere, desberdinak dira posizio ekonomikoaren arabera. Posiziorik onena duten sektoreen esperientziatik, negoziotarako eta

norberaren posizioa hobetzeko aukera ugari dituen herrialdea da Espainia, bizimodu ona eramateko aukera ematen duena, hazkundearen ondoriozko tentsio handiak jasaten baditu ere, fluxu ekonomiko, demografiko (migrazioa), ingurumen-arlokoak, etab., direla-eta. Tentsio horiek ondorio txarrak eragiten dituzte, herritarren eguneroko bizitzaren kalterako, etorkizunaren inguruko kezka eta ezinegona areagotzen dituztelako.

Klase xehe-langileen ikuspegitik, hazkundearen eredu horrek bizitzeko eta laneko baldintzak gogortzea ekarri du (tentsioak bizikidetzan, soldaten erosahalmena galtzea, etxebizitza lortzeko arazoak, herritarren segurtasun falta, etab.). Gizarte- eta laguntza-zerbitzuek oinarrizko eginkizunak mantentzen dituzte (oraingoz), ezinbestekoak, gizarte-ongizatearen gutxieneoak bermatzen dituztenak, baina baliabide horiek eskuratzeko zailtasunak gero eta gehiago dira, eta okerrago hornituta daude, sektore pribatuaren lehia gero eta handiagoagatik. Etorkin ugari iritsi izanaren eta haiekin bizilekuak eta lanpostuak partekatu behar izatearen ondorioz, lan-etsaerek, zerbitzu publikoek eta aisialdi-guneek gainezka egiteko arriskua dago, eta eguneroko bizitza are gehiago kaltetzen da.